

Notitie 'Doop, Heilige Geest, kerk en Avondmaal'

Deze notitie is gepubliceerd in juni 2010 door DKE (Deputaten GKv) en CCS (Commissie NGK).

In de Landelijke Vergadering van 2010 hebben de NGK overwogen dat in deze notitie blijkt dat CCS en DKE het hartelijk eens zijn over wat de kerk leert, en dat zij, ook als binnen het ene kerkverband met afwijkingen daarvan anders wordt omgegaan dan in het andere kerkverband, elkaar daarin aanvaarden. De NGK verheugen zich over de openheid en het klimaat van vertrouwen waarin de gesprekken met de DKE hebben plaatsgevonden en over de gemeenschappelijke notities die uit deze besprekingen zijn voortgekomen over de belijdenis van de kerk en over de binding aan de belijdenis, alsmede over de uitgangspunten voor de omgang met de Bijbel.

De GKv-synode 2011 nam dankbaar kennis van deze notitie, die ervan getuigt dat 'de bereikte overeenstemming over de binding aan de belijdenis op de genoemde onderwerpen een vruchtbare grond vormt voor het doorgaande gesprek over de omgang met concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis'. Wel moet er nog doorgesproken worden over 'de wijze waarop in de plaatselijke kerken aan de binding aan de belijdenis vorm wordt gegeven'.

Notitie over de leer van de doop, de heilige geest, de kerk en het avondmaal

Deputaten kerkelijke eenheid GKv en commissie voor contact en samenspreking met andere kerken NGK

juni 2010

1 Inleiding

Besluit 7 van de GS Zwolle-Zuid 2008 van de GKv luidt: aan Deputaten Kerkelijke Eenheid de volgende opdrachten te geven:

- 1 De gesprekken met de Commissie voor Contact en Samensprekingen van de NGK voort te zetten. In deze gesprekken dient te worden doorgesproken over:
- a. de verschillende wijze waarop in de kerkelijke praktijk binnen de GKv en de NGK met de binding van de belijdenis wordt omgegaan;
 - b. de verschillende wijze waarop in de kerkelijke praktijk binnen de GKv en de NGK met concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis wordt omgegaan;
 - c. de zaak van de vrouw in het ambt en het feit van het openstellen van de ambt voor de zusters der gemeente door de NGK.

In de besprekingen tussen Deputaten Kerkelijke Eenheid en de Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken hebben we de punten 1a en 1b samengevoegd en punt 1c apart behandeld. Deze notitie gaat over de punten 1a en 1b; over punt 1c wordt afzonderlijk gerapporteerd. Inzake 1 a en b hebben we ervoor gekozen een aantal belangrijke thema's uit de belijdenis aan de orde te stellen om langs die weg de opdrachten uit te voeren.

In een drietal bijeenkomsten hebben we gesproken over de onderwerpen: a. doop, kinderdoop en overdopen; b. (het werk van) de Heilige Geest; c. Heilig Avondmaal en kerk.

De gesprekken werden gevoerd aan de hand van korte startnotities met leesstof uit beide kerken en een aantal gespreksvragen, zoals:

- Is wat de belijdenis leert over dit onderdeel van de leer in overeenstemming met de Schrift? Schiet de belijdenis tekort in het naspreken van de Schrift hierover? Ontbreken er in de belijdenis elementen die wel in de Schrift voorkomen en in deze tijd aandacht behoeven en wellicht andere accenten of aanvulling wenselijk maken? Tot welke misverstanden geeft de belijdenis over dit onderdeel aanleiding?
- Hoe functioneert (de binding aan) deze leer in de kerkelijke praktijk? Hoe wordt deze leer in de kerken geleerd – prediking, catechese, anderszins? Hoe worden nieuwe opvattingen over of ontwikkelingen rond dit onderdeel van de leer gewaardeerd en hoe wordt daarmee omgegaan?
- Hoe wordt in de kerken omgegaan met moeite met of afwijking van deze leer: bij kerkleden, ouderlingen/diakenen, predikanten?

Aan de hand van de uitvoerige verslagen is onderstaand een korte samenvatting van de besprekingen gegeven en zijn gezamenlijke conclusies getrokken, die verband houden met de gegeven opdracht. DKE en CCS stemmen gezamenlijk in met de tekst van deze notitie.

2 Leer van de doop

Instemming en kanttekeningen

In de bespreking bestond grote waardering voor en instemming met de inhoud van de belijdenis. De kinderdoop is een onopgeefbaar onderdeel van de leer van de kerk. Wel is het taalveld van de belijdenis dat van de 16^e eeuw. Dat levert voor de gelovige van de 21^e eeuw soms moeite op in het begrijpen en duiden van de teksten. Ook werd de vinger gelegd bij enkele eenzijdigheden en tekorten.

Daarover werden de volgende opmerkingen gemaakt: de ontwikkeling van besnijdenis naar doop wordt met name in zondag 27 HC wel erg rechtlijnig getekend. Er ligt terecht veel nadruk op het verbond, terwijl tegelijk de expliciete aandacht voor de band met Christus wat mager is. De taal van Romeinen 6, waarin duidelijk wordt dat dopen ook een proces is van sterven en opstaan samen met Christus zou in de belijdenis sterker kunnen doorklinken en zou zeker bij de bediening van volwassen- én kinderdoop sterker moeten klinken. De ‘afwassingskant’ staat sterk in het centrum, terwijl de ‘participatiekant’ verhoudingsgewijs weinig aandacht krijgt. Dit is te verstaan tegen de achtergrond van de polemieken met Rome, maar vandaag zouden we het geheel toch wat evenwichtiger formuleren. Doop is begrafenissen en opstanding tegelijk, afwassing en rechtspositie ineen. In de catechismus krijgt het ‘behoren gedoopt te zijn’ een sterk accent. Dat voorkomt vrijblijvendheid als het om de doop gaat; tegelijk mag de uitnodiging en de vreugde van de (kinder)doop ook alle aandacht krijgen om zo de harten proberen te winnen van wie met vragen en moeiten daarover zit. De doop beeldt de overgang uit naar het leven met Christus. Ze is niet zelf die overgang maar symboliseert en markeert die. Doopmomenten in de bijbel komen snel en staan aan het begin van de relatie met de Heer. Van daaruit is er ruimte voor groei in die relatie. Conclusie op het punt van de inhoud van de leer: instemming en waardering, tegelijk kunnen er enkele kanttekeningen gemaakt worden bij de manier waarop deze leer geformuleerd is.

Kinderdoop

Door beide kerken worden het goed recht en de noodzaak van de kinderdoop benadrukt. De kerk moet op inhoudelijke gronden duidelijk blijven maken dat overdopen - in feite een ontkenning van de doop, van wat God al begonnen is – niet goed is. Twee keer dopen kan niet. In prediking en onderwijs moet glashelder uitkomen wat een gereformeerde kerk op dit punt gelooft en leert. Tegelijk blijft het belangrijk om het geloof te zien, het hart te peilen en de motieven te proeven van wie zich laten overdopen en hen niet te drijven in consequenties

die ze zelf niet (willen) trekken. In de kerk mag meer nadruk komen op het feit, dat er na de (kinder)doop een door de Geest gewerkt vervolg nodig is: wedergeboorte en bekering en - door een intensivering van de band met Christus - groei in navolging en heiliging, waarbij ook telkens weer sprake is van verbondsvernieuwing. Daarin kan het Avondmaal een grotere rol spelen dan nu vaak het geval is. Onderwijs is nodig over doop en kinderdoop, maar ook tegen lauwheid en verbondsautomatisme.

Er zijn gemeenteleden die moeite hebben met de kinderdoop. In de gereformeerde kerken is altijd pastoraal-mild met hen omgegaan: daarbij wordt wel de bereidheid gevraagd om zich op dit punt te laten onderwijzen en wordt drijfverij afgewezen. Gemeenteleden die tegen de kinderdoop zijn, kunnen naar onze opvatting in elk geval geen ambtsdrager zijn, al is dit wel de werkelijkheid in enkele NG-kerken. Nadere afspraken waarin iemand zich voegt naar het kerkelijk belijden lijken ons in dat geval noodzakelijk. Opdragen wordt door beide kerken niet als een reëel alternatief voor de kinderdoop beschouwd. Geconcludeerd wordt dat er tussen NGK en GKv (en in feite ook b́nnen beide kerkverbanden) hooguit accentverschillen liggen waar het de kijk op overdopen en de omgang met gemeenteleden die tegen de kinderdoop zijn betreft. Er wordt ook op dezelfde wijze omgegaan met afwijkingen van de belijdenis op dit punt.

Afsluiting

We belijden samen de gereformeerde leer over de doop en verheugen ons over Gods genade daarin. Wellicht kan er met het oog op de vragen van deze tijd op een aantal punten een nieuwe formulering gevonden worden, bijvoorbeeld in het kader van een handreiking over de (kinder)doop.

3. Leer van de Heilige Geest

Instemming en kanttekeningen

In de bespreking was deputaten- en commissiebreed sprake van waardering voor en instemming met wat de kerk belijdt over de Heilige Geest. Hoewel de gereformeerde belijdenis op het eerste gezicht maar beperkte aandacht besteedt aan het werk van de Geest – met name in Zondag 20 HC – , blijkt bij nader inzien dat door de hele belijdenis heen het werk van Gods Geest in beeld komt en overal meetrilt waar Christus wordt beleden. We zijn in dat opzicht als gereformeerden rijker dan we vaak hebben gedacht.

Tegelijkertijd is de belijdenis in zijn aandacht voor het werk van de Geest gestempeld door zijn ontstaanstijd vol geestdrijfverij. In onze tijd zouden nieuwe accenten worden gelegd en aspecten van het werk van de Geest die in de belijdenis in de schaduw blijven, meer belicht worden zoals (bijvoorbeeld) de gaven van de Geest. Ook zijn er vragen te stellen bij de chronologisch geordende manier waarop de Heidelbergse Catechismus spreekt over Vader, Zoon en Geest en hun onderscheiden werk in schepping, verlossing en vernieuwing. We hebben echter bij al die werken altijd met alle drie personen van de Drie-eenheid tegelijk te maken.

Breedte

Het is belangrijk om de breedte van het werk van de Geest te zien. Discussies beperken tot gaven van de Geest doet tekort aan alles wat de Geest doet: in de schepping, de wedergeboorte en de heiliging, in het persoonlijke leven, de samenleving en de volkerenwereld. Gods Geest werkt wereldwijd en scheppingsbreed. En het ene werk van de Geest is niet waardevoller of bovennatuurlijker dan het andere.

Charismatische vernieuwingsbeweging

Beide kerken kennen leden die blij zijn met de charismatische vernieuwingsbeweging,

terwijl andere leden in beide kerken daar juist kritisch tegenover staan. Er is alle reden om positief te staan tegenover het verlangen van kerkleden naar geestelijke vernieuwing en naar de ervaring van Gods presentie in hun leven. Dat het openen van de Schrift in Bijbellezing en prediking mensen in de geestelijke realiteit van de aanwezigheid van God zet, is in de gereformeerde traditie onderbelicht geraakt en verdient vandaag meer aandacht. Daarmee kan worden aangesloten bij het legitieme verlangen van kerkleden om dat wat ze in Christus hebben ontvangen, in de praktijk van hun leven door Gods Geest meer te ervaren en daarin te groeien.

Tegelijk dreigt de dwaling dat er twee soorten christenen zouden zijn: christenen die alleen Christus hebben en christenen die Christus en de Geest hebben. Die dwaling brengt ongeestelijk elitarisme en hoogmoed mee. Ook kan er een sfeer van ongeduld en van een hang naar instant-ervaringen en -oplossingen - het moet hier en nu gebeuren - met charismatische bewegingen meekomen, waarin de spanning tussen het 'reeds' en het 'nog niet' van Gods Koninkrijk is verdwenen. Die spanning is trouwens ook weg, wanneer er weinig of geen verwachting is van Gods Koninkrijk en van wat God daarvan voor deze tijd belooft.

Het is goed te beseffen dat binnen de gereformeerde traditie antwoorden op de legitieme verlangens van kerken en christenen vaak wel aanwezig zijn, maar daar onder een laag stof liggen. Zoals de ontmoeting met 'bevindelijk gereformeerde' christenen heeft geleid tot gereformeerde herontdekking en herbronning (bijvoorbeeld inzake het toe-eigenende werk van de Geest van wat Gods kinderen in Christus hebben ontvangen), kan ook het gesprek met 'charismatisch gereformeerde' christenen tot zo'n herontdekking en herbronning leiden en kan er in die weg nieuw licht vallen op het lezen en verstaan van de Schrift. Voortgaand gesprek bij een open Bijbel biedt de kans om elkaar indringende vragen te stellen op het gebied van exegese, hermeneutiek, pastoraat, gemeenteopbouw en missionair bezig zijn en om onder leiding van Gods Geest samen te groeien in de kennis van Christus en in de aanbidding van God. Daarbij moeten we elkaar niet (be)oordelen op basis van (gereformeerde of charismatische) ontsparingen, al moeten die uiteraard wel aan de orde komen.

Gereformeerd beoordelingskader

Er is tussen beide kerken een brede en diepe overeenstemming over wat de Schrift leert over het werk van Gods Geest. Die overeenstemming gaat samen met het besef dat de Geest waait waarheen hij wil: we kunnen het niet sturen of regisseren, we kunnen het niet op formule brengen en hebben er geen grip op. Er is een gedeelde behoefte aan een gereformeerd beoordelingskader voor wat vanuit charismatische bewegingen op ons af komt, met toetsingscriteria als: Wordt Christus erdoor verheerlijkt? Worden Geest en Woord dicht bij elkaar gehouden? Is een uiting of ervaring, ook al wordt die in de bijbel niet expliciet genoemd, met Gods Woord in overeenstemming? Wordt het werk van de Geest blijvend verbonden met dat van de Vader en de Zoon? Wordt de soevereiniteit van God in het uitdelen van zijn gaven erkend? Draagt wat mensen ervaren hebben, goede vruchten, ook op langere termijn? Krijgt het delen in het lijden, het sterven, de opstanding en de verheerlijking van Christus een goede plaats?

4 Leer van de kerk en het avondmaal

In één zitting is gesproken over twee onderwerpen uit de confessie die nauw met elkaar samenhangen: de leer over de kerk en over het avondmaal. Daarbij stonden ons de Zondagen 21 en 28-29 uit de Heidelbergse Catechismus en de artikelen 27-29 en 33 en 35 van de NGB voor ogen.

Instemming en kanttekeningen

Opnieuw werd veel waardering uitgesproken voor de inhoud van onze belijdenissen. De belijdenis over de kerk spreekt de Schrift na. Alleen is de situatie van nu (met alle gebrokenheid) niet terug te vinden in Schrift en belijdenis. Er is een spanning tussen ideaal en werkelijkheid. In het verleden is de norm nogal eens geïdentificeerd met de concrete situatie. Bovendien is de realiteit van de kerkelijke gebrokenheid en verdeeldheid soms zonder schuld en schaamte geaccepteerd. De belijdenis zal vandaag meer als kritische norm worden gezien dan als beschrijving van de complexe realiteit. In de kerk geldt dat de Here Jezus het als de Goede Herder voor het zeggen heeft. Zijn leer staat centraal, want deze Jezus Christus is de Christus van de Schriften en omgekeerd is de leer van de Bijbel de leer over Jezus Christus, de Redder.

De belijdenis over de kerk mist een missionair element. Terwijl er bv in Handelingen 2 een duidelijke verbinding is tussen de kenmerken van de kerk (vers 42) en het missionaire ('de Here voegde dagelijks toe'). De belijdenis over de kerk is prachtig in haar focus op Christus en op de verzoening, maar geeft weinig zicht op het Koninkrijk, waarbij de kerk ook als zout en licht van de wereld functioneert.

Kerkelijke verdeeldheid

De kerkelijke verdeeldheid nodigt mensen uit gemakkelijker over te stappen van het ene naar het andere instituut. Daarbij spelen verschillende motieven een rol, waarbij teleurstelling maar ook zelfontplooiing als uitersten genoemd kunnen worden. Ook gebrek aan kennis van de kerkgeschiedenis speelt soms mee. De huidige belevingscultuur werkt het consumentisme in de hand. Dat geeft reden tot zorg; in prediking en onderwijs zou meer aandacht mogen zijn voor wat daar vanuit de Schrift overvloedig tegenover kan worden gesteld. De keuze voor trouw zijn aan de gemeenschap waarin God ons een plaats geeft, en jezelf geven in plaats van alleen maar iets komen halen mag vandaag meer nadruk krijgen. De Here Jezus werkt in de kerk en we mogen ons door Hem laten roepen om mee te doen met zijn werk. Het is niet goed de kerk te relativiseren. Het gaat er om meer oog te hebben voor de geestelijke werkelijkheid van de kerk. Dat roept om vol te houden in de gemeenschap waar God je zet. Aan de andere kant kan er soms ook begrip zijn voor mensen die dat geprobeerd hebben, maar ervaren hebben dat het geloof van henzelf en van hun kinderen niet gevoed werd en ze geestelijk op dood spoor dreigden te komen. Dan kan ergens anders heen gaan onontkoombaar lijken te zijn.

Het avondmaal maakt als gezamenlijke maaltijd de gemeenschap van de kerk zichtbaar (zoals de doop de grens van de kerk markeert). Deze eenheid van de kerk heeft tegelijk ook een sterk missionaire spits. Zondag 48 laat dat op een duidelijke wijze uitkomen als bij de uitleg van de bede 'uw koninkrijk kome' deze o.a. concreet wordt in het gebed: '*bewaar en vermeerder uw kerk*'.

Veranderde visie op de kerk

O.a. een veranderende visie op de kerk leidt in onze tijd tot een ruimere toelating aan de avondmaalstafel. De verantwoordelijkheid voor deelname komt minder te liggen bij de kerkenraad en meer bij de deelnemer. De generale synode van de GKv heeft naar aanleiding van een concrete vraag hiervoor een regeling getroffen. Daarin staat dat voor gasten instemming met de leer van de kerk, zoals verwoord in de apostolische geloofsbelijdenis, noodzakelijk is. Jezus Christus is de Gastheer. Hij nodigt uit wie Hem als Verlosser belijdt en in eigen gemeente gerechtigd is aan het avondmaal deel te nemen. Hoewel er veel waardering is voor een ruimer toelatingsbeleid in bovenstaande geest, klinkt ook de waarschuwing dat daaraan een verplattung van het geestelijk leven ten grondslag zou kunnen liggen. De heiligheid van het avondmaal als maaltijd van de Heer moet hoog gehouden worden. De in Zondag 31 genoemde sleutels van het Koninkrijk der hemelen functioneren ook volop in de kerkdienst waarin het avondmaal gevierd wordt.

Anderzijds: nergens duidelijker komt de eenheid van de gelovigen aan het licht dan in het gezamenlijk gedenken van de dood van de Heer. De tafelgemeenschap roept niet alleen om geestelijke, maar ook om kerkelijke eenheid.

Slotconclusie

Aan het eind van het gesprek kon met dankbaarheid de conclusie getrokken worden dat er grote eenstemmigheid heerst en er in beide kerken op deze punten niet verschillend omgegaan wordt met de binding aan de belijdenis.